

Марко Николић

АКТУЕЛНИ ОДНОСИ РИМОКАТОЛИЧКЕ (РКЦ) И СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ (СПЦ)

САЖЕТАК: *Светосавље* као философија живота поседује пре свега христолошко-теолошку, али и националну, општедруштвену, политичку и индивидуално-психолошку одредницу, које заједно у историјском контексту условљавају квалитет односа Српске православне цркве (СПЦ) и Римокатоличке цркве (РКЦ).

Основну теолошку препреку у актуелним односима представља римокатоличка догма о примату папе и римске црквене јурисдикције на универзалном плану, док се у практичној области то односи на болно историјско наслеђе из Другог светског рата. У случају поменуте догме, РКЦ тежи њеном „појашњавању” али не и измени, док је СПЦ оспорава позивајући се на изворно хришћанско учење. У случају учешћа дела РКЦ у злоделима према свештенству и верницима СПЦ у „НДХ”, две цркве деле различито исказани степени одговорности.

На унапређење регионалних односа РКЦ и СПЦ у постконцилском раздобљу су пре свега утицали одлука Ватикана. Југословенске власти су подржале иницијативу због унапређења националних односа у федерацији, тежећи међутим и контроли међуцрквене сарадње која би могла да доведе у питање државно-идеолошки систем. СПЦ је, уз јасну резерву дела својих епископа, свештенства и верника, прихватила ову иницијативу, пре свега због потребе евангелизације атеистичког друштва. Истоветну позицију је заступала и РКЦ, па је заједничка друштвена одговорност и активност остала средишња тачка међуцрквене сарадње.

Током друге половине 20. века две цркве су успоставиле различите институционалне облике сарадње, од којих најзначајнији представља контакт на нивоу Заједничке комисије за дијалог Сабора СПЦ и БКЈ (касније Бискупске конференције Хрватске и Словеније). Не мањи значај има успостављена сарадања Теолошких факултета у Љубљани, Загребу и Београду, као и заједничка активност верских часописа две цркве.

Иако су се значајније размимоишле по питању схватања узрока рата на Балкану и одређених политичких опција, СПЦ и РКЦ су се у постконфликтном раздобљу усагласиле око потребе наставка сарадње, пре свега због превазилажења ратних последица, изградњи помирења и поверења, као и инкорпорирања хришћанских вредности у друштва бивших југословенских република, са и даље значајним атеистичко-деструктивним наслеђем.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: РКЦ, СПЦ, дијалог, сарадња, препреке

Као конститутивни *аутокефални* чинилац организма Православне цркве, Српску православну цркву (СПЦ) одликују пре свега христолошко-еклисиолошке одреднице, с доминантно „вертикалном” али и изведеном „хоризонталном” равни (Павле српски патријарх 1991:1). Историјска мисија СПЦ подразумева сведочење и примену изворних јеванђељских принципа у датим околностима и времену. Такав приступ има општедруштвени, политички и индивидуално-психолошки карактер, обухваћен појмом *Светосавља* као философије живота [Поповић 2001:32]. Једна од најзначајнијих одредница Светосавља јесте *национално*, при чему представља пре свега оквир и инструмент очувања црквеног, културног и политичког идентитета и самобитности српског народа. Из данашње перспективе би се могло дефинисати и као квалитативни чинилац универзалног појма *илурализма*. Од пресудног је значаја нагласити да национално у том контексту јесте утемељено изнад свега на духовно-црквеном, а не државно-војничком. Римокатолички теолози сведоче да је Свети Сава био црквени и политички мисионар и миротворац.¹

С друге стране, Римокатоличку цркву (РКЦ) одликује објединитељско-субјективистичко поимање (*догма о њајској незаблудивосћи или њојо-ђрешивосћи*) и израженија хијерархијско-организациона структура, чије чиниоце представљају остале хришћанске цркве [*Dogmatska konstitucija o Crkvi Lumen Gentium, Dokumenti Drugog vaticanskog koncila 1970:91—205*]. Њена еклисиологија има пресудно универзалистички карактер, па логично тежи и примени на универзалном плану. Балкан за њу представља *terra missionis* и *antemurale christianitatis*, што у историјском контексту пресудно утиче на квалитет њених односа са СПЦ. Ватикан уопштено наступа према „спољном” свету полазећи од црквене стратегије „дијалога у концентричним круговима” (са хришћанима, другим религијама и атеистима), која увек користи „потенцијале” датих политичких околности.

Уз изнето теолошко питање, најосетљивију тачку односа СПЦ и РКЦ данас представљају догађаји у Другом светском рату, у коме је део свештенства РКЦ у „Независној држави Хрватској” (НДХ) учествовао у злочинима према свештенству и верницима СПЦ, али и Ромима, Јеврејима и Хрватима нелојалним профашистичком режиму, несумњиво уз знање (сагласност) Ватикана [Rivelli Aurelio 1999:35]. Болни догађаји и наслеђе испред две хришћанске цркве постављају захтев за превазилажењем путем признања, покајања и праштања као *двосмераној процеса*, уз нужност разграничења улога и одговорности на темељима универзалне „истине и правде”. У том случају би се могло говорити о *истинском међуцрквеном дијалогу*, и што је важније, од кога би се могли очекивати значајнији резултати у ширем теолошком, друштвеном и политичком смислу.

¹ Босанско-титуларни бискуп Иван Тонко Мрнавић (17. век), Александар Донковић, фра Андрија Качић-Миошић, др Иво Пилар и Јосип Смодлака (20. век), итд.

ЈУГОСЛОВЕНСКА ДРЖАВА, РКЦ И СПЦ

Црквени „менаџмент” и мелтингпот социјалистичке (комунистичке) југословенске државе је начелно подразумевао контролу и инструментализацију религијског у политичке сврхе. Држава је у односима са својим верским заједницама полазила од атеистичке и секуларистичке премисе, тежећи да искористи њихове миротворачке потенцијале пре свега у функцији решавања националног питања и стицања кредибилитета за своју идеолошку позицију, у унутрашњим и међународним оквирима [Савезна комисија за верска питања, 1967, ф. 105]. Са СПЦ је, користећи и репресивне методе (притисци, уцене и застрашивања), уз начелно помирљив став СПЦ, одмах после Другог светског рата успоставила „сараднички” однос. У том смислу, РКЦ је у почетку заступала изразито конфликтну позицију, критикујући државну идеологију и њен атеизам. Обе цркве су у југословенском друштву уопштено имале маргиналну и другоразредну друштвену позицију и улогу. Југословенска држава је подржавала успостављање међуцрквене сарадање као доприноса превазилажењу националних супротстављености, при чему је зазирала од могућности стварања „заједничког црквеног фронта” који би угрозио њен идеолошки систем.

Пројоколом о реџулисању односа Југославије и Ватикана 1966. и успостављањем дипломатских односа 1975. године, на личну иницијативу папе Павла VI, ситуација у односима државе и РКЦ је квалитативно измењена у форму „узлазне” сарадње, која је временом све више излазила у сусрет интересима и захтевима Ватикана [ДСИП, Иzasланство СФРЈ при Светој Столици, 1967, ф. 81, број 31]. Тито је тежио промоцији земље на међународном плану уз подршку Ватикана, док су у Риму тежили стратешком ширењу црквеног и друштвеног утицаја РКЦ у Југославији [Републичка комисија за верска питања Хрватске, 1965, ф. 85, број 08—112/1]. Југословенска држава је тога била свесна, уз прећутну сагласност. Из стратешке перспективе, јасно је да су политички интереси ту имали другоразредан значај у односу на црквене. Такође, Југословенска држава се и у случају догађаја у „НДХ” понела „менаџерски” и неодговорно, *de facto* подржавајући покушај РКЦ да релативизује историјске догађаје и стави их *ad acta*, у име својих визија будућности.

ВАТИКАН И СПЦ

Ватикан је у успостављању односа са СПЦ предузео вишедимензионалну иницијативу и активност. По питању злочина у рату, француски кардинал Еугенио Тисеран (Eugenio Tisserand) и бањалучки бискуп Алфред Пихлер су лично признали учешће и одговорност РКЦ.² До данас,

² Кардинал Тисеран је почетком шездесетих година посетио Југославију и њен државни врх, и наишао на игнорисање представника РКЦ у Хрватској. Бискуп Пихлер је својом *Божјином послаником 1963. године* позвао СПЦ да опрости РКЦ неке њене поступке, саветујући својим верницима зближавање са СПЦ.

међутим, РКЦ се није званично оградилa и осудилa поступке дела својих припадника, што за СПЦ представља озбиљну препреку за унапређење међусобних односа. Веома важну „посредничку” улогу у остваривању циљева Ватикана и РКЦ у односима са СПЦ има *Гркокаџоличка црква* („Католичка црква” источног обреда или „Унијатска” црква), од које се очекује да буде спона у приближавању са СПЦ [*Dekret o ekumenizmu i Istotnim katoličkim crkvama* 1970: 205—257]. Важно је знати да Гркокатоличка црква признаје *примаџије* и *црквене јурисдикције* РКЦ. СПЦ, превасходно из теолошких и историјских разлога, положај и улогу Гркокатоличке цркве доживљава као препреку унапређењу односа са РКЦ.

У раздобљу после Другог ватиканског концила (1962—65), две цркве, ипак, деле сагласност о потреби заједничке мисионарске активности у секуларистичким глобалним и атеистичким регионалним околностима, и с тим у вези спремност на дијалог и сарадњу. Ватикан је у том смислу, пре свега, поборник идеје супранационалности и постепене глобалне интеграције цркава путем заједничке друштвене активности (са циљем *еванђелизације*), док је СПЦ у већој мери била и остала теолошки и „национално” усмерена, инсистирајући пре свега на црквеним критеријумима дијалога и сарадње.

Српска црква је приликом разматрања питања успостављања дијалога са РКЦ почетком шездесетих година 20. века, пре свега имала у виду позицију Цариградске патријаршије као „прве по части” у структури Православне цркве. Зато је прво иницирала двострани дијалог са Цариградском патријаршијом, како би се постигла начелна сагласност о принципима дијалога са РКЦ. СПЦ је била мишљења да дијалог мора да почива на поштовању темељних православних еклисиолошких начела [Савезна комисија за верска питања, 1960, ф. 64, ком. 512, број 30]. Такође је успоставила непосредан дијалог и са РКЦ, чији је изасланик, бискуп Јохан Билебрандс из Секретаријата за јединство хришћана у Риму, посетио Београд у три наврата од 1963—1969. године. У разговорима су додаткнута сва значајнија питања у односима две цркве, папски примат, претпоставке и циљеви дијалога, слање посматрача СПЦ на Концил, „децентрализација” РКЦ, и др [Савезна комисија за верска питања, 1962, ф. 64, ком. 492]. Ватикан је преко Вилебрандса упутио позив СПЦ за слање посматрача на Концил, након претходног посредног позива преко Цариградског патријарха који није наишао на одобравање СПЦ. Ватикан је у том раздобљу отворено фаворизовао позицију и улогу Цариградске патријаршије као свог „партнера”, што је неретко подстицало и „ривалитет” међу православним црквама. Сабор СПЦ је 10. маја 1963. године донео начелну одлуку да на Четврто заседање Концила пошаље посматраче СПЦ, на основу претходне свеправославне сагласности, овлашћујући Синод СПЦ да о свему донесе коначну одлуку [Сабор СПЦ, 1963, број 22/65]. СПЦ је при том узимала у обзир да Грчка црква заступа непомирљив став према РКЦ, као и да су посматрачи Руске цркве већ боравили на Концилу. Иако је иницијатива југословенске државе по питању слања посматрача постајала све интензивнија, СПЦ је, поштујући одлуке Родоских православних конференција (1961—1964), сматрала

да треба оставити могућност свакој православној цркви да сама одлучи да ли ће слати посматраче (ниже свештенике и теологе световњаке), које не би обавезивало остале православне цркве [Савезна комисија за верска питања, 1964, ф. 77]. Сабор СПЦ је још једном на заседању у мају 1965. године показао заинтересованост за слање посматрача, тражећи од Синода СПЦ прибављање коначних ставова осталих православних цркава и југословенске државе [Савезна комисија за верска питања, 1965, ф. 86, број 295]. Синод СПЦ је почетком октобра 1965. године овластио др Душана Кашића и професора Лазара Милина да испред СПЦ присуствују Четвртог заседању Другог ватиканског концила [Савезна комисија за верска питања, 1965, ф. 87, број 333]. Они су кардиналу Беа у Риму пренели став СПЦ по коме је ширење утицаја РКЦ („унијатство“) на рачун СПЦ у додирним подручјима (пре свега у Хрватској) основна препрека приближавању две цркве [Савезна комисија за верска питања, 1965, ф. 87, број 362/1]. Посматрачи СПЦ су дошли до закључка да у скоријој будућности неће доћи до теолошког приближавања, али да је дијалог две цркве користан у ширем друштвеном, социјално — харитативном и миротворачком смислу, у односу на секуларистичке тенденције на глобалном нивоу.

Патријарх Герман је током осамдесетих година 20. века одржавао стални контакт са представницима Нунцијатуре у Београду. Сусрео се са Државним секретаром Ватикана кардиналом Казаролијем (Цасароли) почетком јула 1985. године, када је договорено отпочињање дијалога две цркве и на *регионалном нивоу* у Југославији. Као последицу те начелне сагласности, треба посматрати нешто касније оснивање *Мешовиће комисије за дијалог БКЈ и Сабора СПЦ*, као форме трансформације глобалног „дијалога љубави“ у теолошки дијалог. И ту је иницијатива потекла из Ватикана, док је СПЦ пре свега водила рачуна о свеправославној сагласности и подршци.

У раздобљу патријарха Павла (1990—2010) очуван је започети процес, упркос друштвено — политичкој кризи и рату у бившој Југославији. СПЦ је у том контексту наставила да инсистира пре свега на поштовању универзалних хришћанских начела. РКЦ је позвала њене представнике у Рим на Синод бискупа Европе крајем 1991. године, на коме је разматрано питање потребе евангелизације континетна у измењеним друштвеним, политичким и економским околностима. Истовремено, папа Јован Павле II и РКЦ су преко југословенских државних органа покренули иницијативу за успостављањем *нејосредног дијалога Ватикана и СПЦ* [Синод СПЦ, 1991, број 1111]. Синод СПЦ је због свега „умолио“ два представника СПЦ да оду на Синод у Рим, упркос унутрашњим неслагањима по питању потребе и облика дијалога са РКЦ. Сабор СПЦ је на ванредном заседању 4. новембра 1991. године одлучио да „за сада“ треба одложити дијалог са РКЦ, наводећи као аргументе хрватско-српски рат, ставове загребачког кардинала Фрање Кухарића и појединих чланова римокатоличког епископата у Хрватској о његовим узроцима, толерирање агресивних и прозелитистичких акција „унијата“ против православних од стране РКЦ, и начелне ставове папе Јована Павла II по свим

изнетим питањима [Синод СПЦ, 1991, број 2865]. Оваква позиција је имала несумњиво теолошко и етичко утемељење, али је представљала и дипломатски „пораз” СПЦ у смислу непосредног присуства и сведочења сопствених погледа.

Обе цркве су у ратним околностима покренуле бројне иницијативе за мир, уз начелну сагласност да рат није верска него политичка категорија. Разликовале су се, међутим, у погледу поимања узрока рата, и нарочито политичким формама превазилажења сукоба. РКЦ је несумњиво подржала дезинтеграцију Југославије залажући се за поштовање принципа самоопредељења њених народа, пре свега у смислу стицања независности република у њиховим постојећим границама. СПЦ је, с друге стране, првобитно тежила очувању федерације, а када то није било могуће, поштовању универзалног права свих њених народа на самоопредељење, независно од граница које је својевољно успоставио ауторитарни атеистички режим. Приметно је било и да РКЦ тежила изградњи „будућности”, а СПЦ отклањању препрека из „прошлости” подржавајући све декларативне принципе и ставове папе и РКЦ. СПЦ је очекивала да они у потпуности буду примењени и у пракси. Патријарх Павле је, уверавајући РКЦ да неслање делегације СПЦ на Бискупски синод у Рим никако не значи и одбијање дијалога, замолио папу Јована Павла II да прими једну епископску делегацију СПЦ одмах после Синода, због „непосредног, братског, међуцрквеног дијалога по свим изнетим питањима” [Синод СПЦ, 1991, број 2865]. Приступ СПЦ је подразумевао непосредно суочавање са суштином препрека и проблема, као истински допринос унапређењу дијалога, док је РКЦ остала усредсређена на универзални аспект проблема међуцрквених односа прелазећи преко његових регионалних препрека. И тада су унутар СПЦ постојале изразито негативне реакције по питању вођења дијалога са РКЦ, од стране појединих епископа и црквене „базе”.

Представници СПЦ из теолошких и политичких разлога нису присуствовали ни Молитвеним скуповима у Асизију 1986. и 1993. године, чији је организатор била РКЦ, и на којима су присуствовали представници бројних светских религија. Југословенска држава је преко академика Стипчевића и председника СРЈ Добрице Ћосића покушала да утиче на СПЦ у погледу што скоријег сусрета папе и патријарха [Синод СПЦ, 1992, број 4244]. У таквим околностима, Синод СПЦ је крајем марта 1993. године донео одлуку да „умоли” митрополита црногорско-приморског Амфилохија и епископа бачког Иринеја да као изасланици СПЦ посете папу Јована Павла II [Синод СПЦ, 1993, број 974/зап. 693а]. Почетком априла исте године, два српска епископа су се у Риму сусрела са папом, што је био први сусрет високих представника СПЦ и папе у последњих 700 година. Српски епископи су се самокритички понели према одсуству представника СПЦ у свим важним, па и политичким питањима глобалног карактера, што је за последицу имало стварање лоше слике о њој и Српском народу у светској јавности. Постигнута је начелна сагласност да убудуће РКЦ и СПЦ успоставе непосредан контакт преко *сјалног изасланика СПЦ у Риму*. Такође, договорено је и да се у

перспективи организује сусрет папе и патријарха, тек на основу одлуке Синода СПЦ и сагласности осталих православних цркава. [*Православље*, 1993, број 627: 1] Две цркве су се усагласиле и око потребе сарадње у културној области, као важном аспекту и доприносу изградње нових европских односа [Синод СПЦ, 1993, број 2111/зап. 2011]. Важно је знати да сусрет папе и патријарха РКЦ није директно тражила од СПЦ, већ је била последица иницијативе Ватикана и југословенске државе. Ватикан је желео да преко сусрета добије што шири хришћански легитимитет за своје поступке, док је југословенска држава очекивала подршку Ватикана у погледу промоције свог тешког положаја у међународним односима (укидање санкција СРЈ). Патријарх Павле је и у решавање овог питања пошао од православног еклисиолошког принципа саборности, узимајући пре свега у обзир ставове осталих православних цркава (одлука православних поглавара из 1992. године), епископа и верника СПЦ, па потом и позицију југословенске државе.

СПЦ И РКЦ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Квалитет односа две цркве у Југославији је у пресудној мери био условљен темељним теолошким размимоилажењима (папски примат), болним историјским наслеђем, и снажним утицајем и усмеравањем југословенске државе. РКЦ је и у овом случају предузимала отворену иницијативу, док су на начелну резервисаност СПЦ утицали тежак кадровски и материјални положај. Њу су додатно оптеретили „некооперативни” поступци РКЦ и југословенске државе, посебно у Далмацији, Славонији и Македонији.

У складу са смерницама Другог ватиканског концила, југословенски бискупи су *Посланицом о екуменизму* од 29. јануара 1974. године промовисали потребу унапређења односа са СПЦ на основама заједничких именитеља и поштовања разлика, уз нужност потпуног очувања сопственог теолошког идентитета. Међутим, декларативно промовисану толеранцију, коегзистенцију и „равноправност” у пракси није примењивала на адекватан начин [Савезна комисија за верска питања, 1967, ф. 102, ком. 655, број 48]. Управо у тој чињеници СПЦ је видела неискрену намеру, која је условила да Сабор СПЦ 1964. године донесе одлуку да контакт са РКЦ могу да одржавају само њени овлашћени црквени представници. Упркос томе, поједини виши и нижи представници СПЦ су одржавали контакте са РКЦ, о чему нису извештавали врх СПЦ. Таква пракса је наилазила на прећутну сагласност и подстицај југословенске државе. Представници РКЦ у Југославији су у раздобљу после Концила тежили искључиво спровођењу његових одлука. У теолошкој равни, то је подразумевало пре свега „појашњавање” догме о папској „незаблудивости” и примату римске јурисдикције. Позиција РКЦ је додатно афирмирана именовањем загребачког надбискупа Шепера за кардинала 1965. године. Активност РКЦ у Југославији је била изражена у пасторалној, социјално-харитативној и едукативно-издавачкој делатности. При том је

почивала на „дедуктивно-теолошком” и организационо-институционалном приступу, оличеном у оснивању Екуменских комисија на нивоу Бискупске конференције Југославије (БКЈ) и појединих бискупија.

Српска црква је и у регионалним односима са РКЦ инсистирала на решавању свих актуелних питања са РКЦ на основама изворних хришћанских вредности и начела, у оквирима *теолошког дијалога*. Предмет њене критике је била догма о примату папе и римске јурисдикције, као и тежња РКЦ за ширењем свог утицаја на рачун СПЦ [Дакић 1962: 1—4]. Остала је верна вођењу „пријатељског” дијалога са РКЦ из пасторалних разлога и промоције хришћанских вредности у друштвеном животу [Синод СПЦ, 1963, број 2842]. Зато се приступ СПЦ може назвати обликом *црквене њолишке мисионарског какшера*, са циљем христијанизације југословенског атеистичког друштва. Одговор РКЦ је подразумевао иницијативу, начелну помирљивост и промоцију заједничке будућности засноване на хришћанској одговорности, која не доводи у питање њено „догматско-пирамидално” поимање структуре хришћанске Цркве. С друге стране, СПЦ је у иницијативи РКЦ видела пре свега претпоставку успостављања теолошког дијалога у коме би се размотрила најзначајнија питања, као квалитативни допринос. Сабор СПЦ је на заседању у мају 1968. године донео одлуку да СПЦ „не би могла да прихвати дијалог са РКЦ пре него што ова на делу не покаже да се одрекла својих ранијих односа и метода рада према Православној цркви, нарочито у спровођењу уније” [Сабор СПЦ, 1968, број 20/зап. 57]. У том раздобљу је приоритет за СПЦ представљао дијалог са англиканцима, старокатолицима, лутеранима и дохалкидонским црквама [Синод СПЦ 1968, број 3474/зап. 759]. Такође, врх СПЦ се суочавао са потребом преошћивања јаза између спремности на дијалог са РКЦ и резервисаности своје црквене „базе”. Одговор Ватикана и папе Павла VI је подразумевао и успостављање „паралелних” веза са „Македонском православном црквом” (МПЦ), што је представљало посебну препреку за СПЦ.

У Југославији РКЦ је иницијално контакте вишег и нижег свештенства две цркве, посебно у међурелигијским и вишенационалним срединама, поводом црквених празника [Републичка комисија за верска питања Хрватске, 1966, ф. 93]. Сабор СПЦ је у мају 1966. године одлучио да „скрене пажњу” својим свештеницима на „појачану активност РКЦ међу православним живљем”, наглашавајући да званичне ставове о односима СПЦ и РКЦ представљају само они изнети од стране овлашћених високих представника СПЦ [Савезна комисија за верска питања, 1966, ф. 95, број 261/1]. У том контексту треба посматрати и Синодску забрану свештеницима СПЦ, да без његовог одобрења, „до даљњег” одржавају контакт са представницима РКЦ [Савезна комисија за верска питања, 1967, ф. 102, ком. 655 и 492]. Југословенске власти су истицале да ниже свештенство СПЦ у том погледу ступа у контакте са представницима РКЦ „спонтано”, док римокатолички то раде зананошта желе да постигну [Савезна комисија за верска питања, Савезна скупштина, 1970, ф. 120]. На резервисаност СПЦ по овом питању је умногоме утицало и директно мешање и притисак југословенске државе.

У теолошкој равни, СПЦ је инсистирала на христолошком упоришту дијалога са РКЦ, указујући при том на раскорак у речима и делима РКЦ. Доминирале су расправе везане за папски примат и *filioque*, при чему није довођен у питање значај друштвеног и пастирског аспекта међуцрквене сарадње, са циљем християнизације атеистичких друштвених околности. У свим процесима, РКЦ је себе доживљавала као корективног смерничара заједничке активизације две цркве, уз очигледну примесу релативизације искључиво теолошких аргумената [Franić 1983: 1–4]. Постојање различитих „социјалних” и теолошких приступа појединих теолога РКЦ у Југославији, нису доводили у питање опстанак кључних принципа римокатоличке еклесиологије, као ни њен организационо-институционално-едукативни приступ на различитим нивоима (Екуменска већа БКЈ и Ђаковачке бискупије, сарадња Теолошких факултета, Недеље молитве за јединство хришћана). РКЦ је желела да афирмише принцип обостране црквене одговорности због неадекватних „екуменских” резултата, при чему се није директно суочавала са суштином теолошких и практичних проблема. Концепција РКЦ везана за „универзалистички мелтингпот” различитих чинилаца (теолошки, друштвени и политички) је свакако била инструмент остварења њеног постављеног циља. Као такве треба посматрати и политичке смернице РКЦ деидеологизацијског карактера, повремену афирмацију националног чиниоца у међуцрквеним односима, и касније промовисану дезинтеграцију Југославије.

ХРВАТСКА И СЛОВЕНИЈА

Болно историјско наслеђе и суптилни покушаји „привођења” верника СПЦ у РКЦ, уз пасиван однос југословенске државе, у највећој мери су одредили квалитет постконцилских односа СПЦ и РКЦ у Хрватској. Римска црква је своју иницијативу и у овом случају пре свега правдала потребом заједничке борбе против атеизма. Имајући у виду свој изузетно тежак кадровски и материјални положај, и суптилне експанзионистичке поступке РКЦ (позив православним верницима да долазе у РКЦ), СПЦ је „савезника” видела у југословенским властима. Тиме се може објаснити њен афирмативан и сараднички однос према држави, од које је очекивала подршку у остварењу прокламованог принципа црквеног плурализма, и побољшању своје ситуације, посебно у Далмацији и Славонији.

РКЦ је и овде у унапређење односа са СПЦ пошла од свог „дедуктивно-централистичко-едукативног” приступа, посебно у Ђаковачкој бискупији (бискуп Бауерлајн). Отворенији и ближи однос бискупа и епископа је остварен у Истри. Веома значајан догађај за односе две цркве је представљао сусрет патријарха Германа и кардинала Шепера у Сремским Карловцима крајем априла 1968. године, реализован на иницијативу папе Павла VI, поново полазећи од потребе заједничког друштвеног ангажовања цркава [*Православље*, 1968, број 27: 1]. Црквена „база” СПЦ је и тада са резервом гледала на нове тенденције у односима две цркве.

Приликом сусрета загребачког надбискупа (касније кардинала) Кухарића и патријарха Германа у Београду крајем новембра 1975. године, начелно је договорено приближавање две цркве на основама заједничких теолошких именовитеља и друштвене одговорности, пре свега у смислу евангелизације и социјално-харитативне делатности. За дуже временско раздобље камен међаш у односима две цркве ће свакако представљати реченица патријарха Германа у Јасеновцу почетком септембра 1984. године, „Браћо, да опростимо морамо, али да заборавимо не смемо” [*Православље*, 1984, број 420: 1—7]. Њом је очигледно остављена у аманет смерница СПЦ и њеним верницима да у духу толеранције живе са припадницима РКЦ, која подразумева и упућен апел савести инспиратора и извршилаца недела у Јасеновцу. И тада, као и раније и касније, СПЦ је у читавом питању приближавања са РКЦ инсистирала на поштовању и примени христолошких критеријума, док је РКЦ у већој мери стављала акценат на свођење проблема на друштвену раван.

Супротстављене позиције две цркве су нарочито дошле до изражаја у политичкој равни почетком деведесетих година 20. века, које су ојачале и „кредибилитет” теолошких размимоилажења. Притисци, застрашивања, претње и убиства током деведесетих година, умногоме су утицали на представнике СПЦ да рат у Хрватској доживе као *егзистенцијално-одбрамбени*, што је у пракси значило инсистирање на поштовању принципа самоопредељења и за Српски народ у Хрватској [*Гласник Српске Патријаршије*, 1991: 110—111]. На то су умногоме утицали и хрватски режим и благонаклоно гледање највећег дела РКЦ у Хрватској на његову природу и поступке. На заседању Синода европских бискупа у Риму 1991. године, бискупи из Хрватске су на једностран начин представили узроке и последице сукоба у у овој републици, што се показало као нова препрека дијалогу две цркве. Њихова заједничка активност се у том раздобљу свела на мировну иницијативу патријарха Павла и кардинала Кухарића, покренуто током њихова два сусрета у Славонији и Сремским Карловцима 1991. године. Обе цркве су се заложиле за изналажење „праведног” решења, али нису у истоветној мери поступиле у скалду са тим [Сабор СПЦ, 1995, број 70]. Нормализација односа је постигнута посетом патријарха Павла Загребу у марту 1999. године, оживљавањем предратне праксе евангелизацијског друштвеног доприноса цркава, који је имао посебан значај у постконфликтном друштву [Лечић 1999: 65—68]. И од тада се, међутим, СПЦ у Хрватској суочава са снажним утицајем хрватске државе, који пре свега „иду на руку” интересима РКЦ. СПЦ се и у данашњем времену у Хрватској суочава са *егзистенцијалним* изазовом (ситуација у Далматинској епархији, покушај оживљавања „ХПЦ”).

На повољнију климу у односима две цркве у Словенији је утицало позитивно историјско наслеђе, пре свега помоћ СПЦ и њених верника Словеначком народу у Првом и Другом светском рату. У том контексту, СПЦ је била доследна свом начелно теолошко-дедуктивном, а РКЦ у већој мери социјално-индиктивном приступу. Предмет критике СПЦ је остала римокатоличка концепција папског примата. Квалитативни до-

принос унапређењу односа две цркве на регионалном нивоу је представљао договор патријарха Германа и љубљанског надбискупа Погачника 1968. године о успостављању сарадње њихове *верске шћамје* [Ракић 1968: 1]. Начелно постигнута сагласност о значају информативно-едукативног аспекта је представљала темељ унапређења међуцрквених односа, јер је сарадња редакција верских часописа (једногодишњи састанци) подразумевала и заједничку активност и координацију са Бискупском конференцијом Југославије (БКЈ) и Комисијом Сабора СПЦ. На тај начин је створена извесна регионално-институционална „екуменска мрежа”, која ће касније резултирати и успостављањем сарадње Теолошких факултета у Љубљани, Загребу и Београду.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Међуцрквени односи су имали посебан значај у мултиконфесионалној и вишенационалној БиХ, због чега им је југословенска држава поклањала посебну пажњу, дајући подстицај унапређењу међуцрквених односа. И у овој републици, у таквим условима, РКЦ је исказивала отворену иницијативу према СПЦ, која је у овом случају била нешто „отворенија”.

Прототип добрих односа представника две цркве у југословенским оквирима су остварили бањалучки епископ Андреј Фрушић и бискуп Алфред Пихлер [Републичка комисија за верска питања БиХ, 1969, ф. 118, број 04-127/1]. Од посебног је значаја указати на *Божјићну чеснишћу бискупа Пихлера 1964. године*, којом су верници РКЦ позвани на помирење и уједињење са СПЦ. Бискуп Пихлер је тада признао део одговорности РКЦ за недела у рату, тражећи од СПЦ и њених верника опрост због тога [Pihler, 1963, број 1269]. Овај бискуп је активно посредовао и у добијању одређене материјалне помоћи за СПЦ из Рима, за градњу православне цркве у Бања Луци. У теолошкој равни, и он је заступао догматску непопустљивост, уз инсистирање на заједничком друштвеном наступу две цркве у функцији евангелизације босанског друштва. Што је такође посебно важно, био је знатно „флексибилнији” у погледу тумачења концепције папског примата, у смислу да њен данашњи садржај подразумева и чиниоце који нису постојали у првим вековима [Pihler, 1980: 1]. Добре односе су временом успоставили и дабробосански митрополити СПЦ Нектарије и Владислав за својим римокатоличким колегама. То се донекле може рећи и за епископе и бискупе у Херцеговини.

Као и у другим деловима Југославије, на погоршање односа две цркве су утицали друштвено-политичка криза и ратне околности. Уз прокламовање објединитељског приступа на основама заједничких именитеља, две цркве је делило различито поимање узрока рата и начина његовог превазилажења. Босански бискуп су се 1992. и 1993. године обратили бискупима света, тражећи војну интервенцију Међународне заједнице против босанских Срба. Представници СПЦ су начелно сматрали да се позивом на рат не може успоставити истински мир. [Митрополија за-

гребачко-љубљанска СПЦ, 1991: 3]. *Сарајевском декларацијом* патријарха Павла, загребачког кардинала Кухарића и сарајевског бискупа Пуљића 1994. године, од свих страна у сукобу је затражен моментални прекид рата. Високи представници обе цркве у БиХ су истицали да рат није био верски већ политички, уз постојање верских примеса. Сарадње две цркве у послератовском раздобљу је институционализована у оквиру *Међурелигијског вијећа БиХ*, које промовише помирење, изградњу правне државе и афирмацију принципа религијског плурализма. Он је тело *консултативног каракџера*, које је до сада имало декларативне резултате. Важно је знати и да су се епископи и бискупи БиХ редовно сусретали у раздобљу од 1998—2000. године (Тузла, Бањалука и Сарајево), промовишући помирење, повратак расељених, обнову босанског друштва, потребу изградње правне државе и практично остварење концепције „јединства различитости” као примарног циља међуцрквеног дијалога у БиХ [Кić, 2003: 245—251].

СРБИЈА, ЦРНА ГОРА И МАКЕДОНИЈА

Идеал прокламованог црквеног плурализма и „равноправности” је у највећој мери остварен у Србији, захваљујући деловању југословенске државе и хришћанском и толерантном односу СПЦ према РКЦ. Ту се, за разлику од осталих делов Југославије, могла приметити и извесна резервисаност РКЦ, условљена њеним мањинским положајем у Србији. Ниже свештенство СПЦ је и овде исказивало резерву у погледу крајњих резултата унапређења односа две цркве, не оспоравајући значај њихове друштвене сарадње. Посебан проблем је представљала афирмација положаја Грkokатоличке цркве од стране РКЦ, која је именовала грkokатоличког прелата Букатка за београдског надбискупа. То је за СПЦ била јасна препрека за унапређење односа [ССИП, Изасланство СФРЈ при Светој Столици, 1969, број 179].

Представници две цркве су тежили пре свега упознавању и личном зближавању, у условима када је средином осамдесетих година 20. века у Риму одлучено да се изврши територијална реорганизација РКЦ у Србији. У новоосновану Београдску митрополију су ушле суботичка и зрењанинска бискупија. У мултиконфесионалној Војводини је нарочито била активна Суботичка бискупија у погледу зближавања са СПЦ, уз значајну подршку Апостолске нунцијатуре у Београду. РКЦ је ту инсистирала посебно на сарадњи у *културној области* [Комисија за верска питања АП Војводине, 1968, ф. 110, број 179]. Патријарх Герман је испред СПЦ подржао отпочињање рада *Комисије за дијалог БКЈ и Сабора СПЦ*, будући да је теолошки дијалог за њу остао централна тачка међуцрквених односа.

У ратном раздобљу, РКЦ у Србији се суочавала за извесним притисцима и претњама, ни изблиза онаквим као СПЦ у Хрватској. РКЦ се превасходно старала за очување сопственог положаја, у чему је уживала *свесјерану помоћ СПЦ* (случај запоседнуте жупе РКЦ у Шапцу, посредо-

вање патријарха Павла и СПЦ у проналажењу затвореног фрањевачког свештеника у Босни, итд.) и високих државних власти, попут подршке Добрице Ђосића надбискупу Перку [Перко, 1993: 1]. У послератовском раздобљу, током започетог теолошког дијалога дошле су до изражаја све разлике, али оне нису утицале на погоршање веома добрих односа свештенства две цркве, при чему је РКЦ била задовољна сопственим друштвеним и правним положајем у Србији.³

У случају Црне Горе, може се констатовати да је на односе две цркве позитивно утицала специфична друштвена клима и историјско наслеђе, у смислу да је традиција представљала позитиван допринос. После Концила, РКЦ је често заступала и превише „отворен” приступ према СПЦ, који је донкле условио њене резерве. Посебно добри односи су успостављени у Боки Которској, где су се свештенство и верници сусретали готово током свих црквених празника [Републичка комисија за верска питања Црне Горе, 1964, ф. 75, број 333]. У теолошкој равни, приступ РКЦ је такође био изразито централистички. Пример постојања две цркве са два олтара у Сутомору, у којима су њихови верници често заједнички задовољавали верске потребе, остао је највиши степен „теолошко-практичне” сарадње две цркве у бившој Југославији. У послератном раздобљу, СПЦ је наставила да инсистирала на теолошким критеријумима унапређења односа са РКЦ.

У Македонији, Ватикан је објективно имао интерес да подржи „аутокефалност Македонске православне цркве” (МПЦ) као претпоставку ширења свог утицаја у овој републици. Да је РКЦ заправо подржала издвајање „МПЦ” из канонског састава СПЦ показује да је скопски бискуп Чекада успоставио непосредан однос са митрополитом Доситејем тек када је овај постао виновник раскола [Републичка комисија за верска питања Македоније, 1965, ф. 84, број 21]. То је представљало посебан проблем за СПЦ. Југословенска држава је у свему одиграла пресудну улогу, представљајући спону између папе Павла VI и високих представника „МПЦ”. Међусобне контакте и сусрете је Ватикан крио од СПЦ [Републичка комисија за верска питања Македоније, 1966, ф. 94, број 2]. У Риму су били мишљења да процес издвајања МПЦ треба да крене „одоздо”, при чему је политичком чиниоцу дата пресудна улога, пре свега југословенској држави. Југословенски бискупи су у потпуности следили позицију и приступ Ватикана.

МЕЋУФАКУЛТЕТСКИ ТЕОЛОШКИ СИМПОЗИЈУМИ (1974—1990)

РКЦ и СПЦ су од средине седамдесетих година 20. века успоставиле сарадњу својих Теолошких факултета, као облик едукативно-институционалног покушаја да заједнички размотре и обраде најзначајније теолошке теме, са циљем изналажења општеприхваћене форме практич-

³ Београдски надбискуп Перко је то јавно нагласио.

но-пасторалне активности у југословенском друштву. СПЦ је и ту остала верна свом „теолошко-дедуктивном” и „васељенско-мисионарском”, а РКЦ објединитељско-интегративно-друштвеном приступу [*Православље*, 1974, свес. 182: 8—11]. Сарадња факултета је заправо представљала *регионални асијект теолошког дијалога* две цркве на општем нивоу, који је почивао на основама заједничких именитеља који су требали да помогну у превазилажењу разлика. У том контексту су практиковане заједничке молитве, упознавање и зближавање учесника симпозијума (пре свега професора), уз начелно прихватање принципа црквеног плурализма. Почетни „екуменски занос” РКЦ је почетком осамдесетих година 20. века прерастао у увиђање разлика „у суштинском”, при чему је политички чинилац почео пресудно да утиче на ток теолошког дијалога. Политичка разимоилажења с почетка деведесетих година 20. века су утицала на Теолошки факултет из Загреба да себе изостави из даље међуфакултетске сарадње [Кић, 2003: 243—244].

МЕШОВИТА КОМИСИЈА ЗА ДИЈАЛОГ САБОРА СПЦ И БИСКУПСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (БКЈ)

Најзначајнији ниво сарадње СПЦ и РКЦ свакако представља покушај врха две цркве с краја осамдесетих година 20. века да институционализују контакте и сусрете на нивоу Заједничке комисије за дијалог Сабора СПЦ и БКЈ.

Иницијатива је и овога пута поткела од БКЈ и њеног председника кардинала Кухарића, коју су прихватили СПЦ и патријарх Герман као „јеванђељски имепратив” [Сабор СПЦ, 1989, број 79]. СПЦ је при том отворено и скрено предочила РКЦ све препреке за дијалог, одговорност дела РКЦ за догађаје у рату, нову дискриминацију СПЦ у Хрватској, пристрасност РКЦ у погледу догађаја на КиМ и поводом ситуације око „МПЦ” [Сабор СПЦ, 1989, број 79]. Одговор РКЦ је у том смислу био одмерен и дипломатски, уз тежњу ка релативизацији историјског и окретању ка будућности, без јаснијих контрааргумената, уз приметан прагматизам. Она је наставила да инсистира на потреби за евангелизацијом у Југославији, и у том контексту очувању мира [Biskupska konferencija Jugoslavije, 1989, број 323]. Таква, за њих игнорантска позиција РКЦ по најзначајнијим питањима, условила је отпор појединих епископа СПЦ, због чега и није одржано договорено заседање Мешовите комисије. Она у рату и није била активна.

Први њен састанак је одржан у новембру 1998. у Загребу, а други у фебруару 2000. године у Новом Саду. Тада је начелно договорено да сарадња две цркве почива на међусобном поштовању верског идентитета и слободе, уз наглашену пастирско-мисионарску одговорност и дужност усмерену ка евангелизацији и социјално-харитативном друштвеном наступу [*Гласник Српске Патријаршије*, 2000: 62]. У практичном смислу, представници две цркве су се усагласили око потребе заједничког анга-

жовања у правцу повратка свих расељених, посебно у Хрватску, као и у случају питања мешовитих бракова [*Гласник Српске Патријаршије*, 2000: 62].

* * *

Питање примата папе (његове непогрешивости или „незаблудивости“) и римске јурисдикције у теолошкој, и болно историјско наслеђе из Другог светског рата у практичној равни, представљају централне препреке у односима Римокатоличке (РКЦ) и Српске православне цркве (СПЦ). Оне пре свега указују на потребу за поштовањем и применом најдубљих хришћанско-теолошких вредности, категорија и критеријума, и то од стране обе цркве. „Неадекватни“ резултати сведоче да то у пракси није тако, али две цркве *не деле истовешну одговорност* за то у смислу своје улоге и доприноса. Та чињеница не би смела да доведе у питање обавезу обе цркве у погледу испуњења темељних јеванђељских вредности и смерница.

Југословенска држава је у постконцилском раздобљу (1962—65) својим утицајем подстакла успостављање контакта две цркве, полазећи од сопственог интереса везаног за покушај да међуцрквена сарадња допринесе решавању националног питања у сложеној југословенској федерацији. Држава је најчешће у потпуности занемаривала црквене критеријуме, тежећи да под контролом држи унапређење међуцрквене сарадње, зазирући од њиховог могућег „заједничког фронта“ против идеолошког система. Временом, из угла остварених резултата, религијска политика државе је све више ишла на руку интересима РКЦ, док је према СПЦ била приметно репресивнија.

Успостављање *регионалних односа* две цркве у Југославији су иницирали Ватикан и папа Павле VI, као аспект отпочетог глобалног „дијалога љубави“ Римокатоличке и Православне цркве од кога се очекивало да прерасте у *теолошки дијалог*. У околностима теолошких неслагања и болног историјског искуства, РКЦ и СПЦ у Југославији су успеле да се усагласе око потребе заједничког друштвеног наступа, пре свега са циљем *еванђелизације атеистичког друштва*. Она је подразумевала пастирску и социјално-харитативну одговорност. И у томе је РКЦ исказивала отворену иницијативу, често релативизујући теолошко и историјско, и фаворизујући друштвено, уз позивање на „будућност“. С друге стране, приступ СПЦ је остао превасходно теолошки, уз узимање у обзир узимање у обзир свеправославних, међународних и унутрашње-политичких аргумената.

У конкретном смислу, две цркве у Југославији су успоставиле различите институционалне видове сарадње. Најзначајнији представља Мешовита комисија за дијалог Сабора СПЦ и БКЈ основана крајем осамдесетих година 20. века. Велики значај је имала и едукативна сарадња Теолошких факултета у Љубљани, Загребу и Београду (1974—1990), као и сарадња редакција верских часописа у земљи у смислу доприноса бољој координацији заједничких активности.

Ратне године су умногоме довеле у питање остварене резултате међуцрквене сарадње у региону. *Политички чинилац* је почетком деведесетих година 20. века утицао на отвореније размимоилажење две цркве, које су

делила различита поимања узрока рата и предлози за изналагање решења. У послератовском раздобљу, оне међутим исказују отворену одговорност и иницијативу за унапређењем својих односа, као квалитативног доприноса истинској интеграцији региона и превазилажењу негативног наслеђа прошлости.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Архив Сабора СПЦ, 10. мај 1963, бр. 22/зап. 65.
- Дакић, Владимир. *Како се на Зајяду замишља йоновно уједињење Цркава*, Савезна комисија за верска питања, Архив Југославије, фонд 144, 1962, ф. 64, ком. 516.
- Делегација Српске православне цркве разговарала са поглаваром Римокатоличке цркве Папом Јованом Павлом II Папа изразио жељу да се сусретне са нашим Патријархом. *Православље*, свес. 627 (1. мај 1993): 1–3.
- Дейеша ДСИП и Амбасади у Риму, Итйалијанска реферада*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 14. октобар 1965, ф. 87, бр. 333.
- Дилйарић йосейшо Паитријарха Германа на Њеђово итражење*, Савезна комисија за верска питања, Архив Југославије, Фонд 144, 1962, ф. 64, ком. 492.
- Документй Архива Синода СПЦ*, 10. септембар 1963, бр. 2842.
- Документй Архива Синода СПЦ*, 13. септембар 1993, бр. 2111/зап. 2011.
- Документй Архива Синода СПЦ*, 22. децембар 1968, бр. 3474/зап. 759.
- Документй Архијерејског Сабора СПЦ*, 1963, 20/зап. 57.
- Документй Рейубличке комисије за верска йишћања Македоније*, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 11. јул 1966, ф. 94, бр. 02-130/1.
- Документй Рейубличке комисије за верска йишћања Црне Горе*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 14. јул 1964, ф. 75, бр. 333.
- Забелешка о иријему мийройолишћа Дамаскина и ейискоја Фрушића код йредседника Моме Марковића*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 23. новембар 1964, ф. 77, бр. 519.
- Забелешка о разђовору Ивана Лазића и йоречко-йуљског бискуја др Драгушина Нежића*, Републичка комисија за верска питања Хрватске, поверљиво, Архив Југославије, фонд 144, 25. мај 1965, бр. 08-112/1.
- Информација о конййактйима Мийройолишћа Досийеја са йредсйавницима Каййоличке цркве*, Републичка комисија за верска питања Македоније, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 19. јануар 1965, ф. 84, бр. 21, ДБ.
- Информација о неким асйектйима сйћања и деловања верских заједница у Јуђославији*, Савезна комисија за верска питања, Архив Југославије, Фонд 144, 13. јануар 1970, Савезна скупштина, Одбор за унутрашњу политику, ф. 120, бр. СЛ.
- Информација о односу Каййоличке цркве и државе у СР Хрвайској*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 24. јануар 1967, ф. 102, ком. 655, бр. 48.
- Информација о односу Каййоличке цркве и државе у СР Хрвайској*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 24. јануар 1967, ф. 102, ком. 655, бр. 48.
- Информација о оргйанизацији и сйћању односа са СПЦ у СР БиХ*, Републичка комисија за верска питања БиХ, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 1969, ф. 118, бр. 04-127/1.

- Информација о посећи Изасланциву др Габријела Бикајка, надбискупа београдског, на дан 9. септембра 1969. године*, ССИП, Изасланство СФРЈ при Светој Столици, поверљиво, 12. септембар 1969, бр. 179.
- Информација о посећи прото Веселина Петровића Комисији Војводине*, Комисија за верска питања АП Војводине, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 3. мај 1968, ф. 110, бр. 179.
- Информација о бријему Патријарха Германа од стране председника Милушина Мораче*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 23. септембар 1965, ф. 86, бр. 295.
- Информација о раду редовног заседања Архијерејског сабора СПЦ од 11. до 23. маја 1966*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 1966, ф. 95, бр. 261/1.
- Информација о разговору са Пайом Павлом VI за време аудијенције изасланика Црље 22. децембра 1966. године у Риму*, ДСИП, Изасланство СФРЈ при Светој Столици, Рим, поверљиво, 16. јануар 1967, бр. 31.
- Информација поводом Другог ватиканског концила*, Савезна комисија за верска питања, Архив Југославије, фонд 144, 9. јул 1962, фасцикла 64, ком. 492.
- Италијанска реферата-Текст дейше амбасади СФРЈ у Риму*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 25. новембар 1965, ф. 87, бр. 362/1.
- Лечић, Момир. Патријарх српски Павле у посети Епархији загребачко-љубљанској и целе Италије. *Гласник Српске Патријаршије* (1999): 65—68.
- О контактима између бискупа и епископа у земљи и курсу који води Римокаатоличка црква према СПЦ*. Архив Југославије, Савезна комисија за верска питања, Фонд 144, 1966, ф. 64, ком. 492.
- Одјек Концилских идеја у земљи*, Републичка комисија за верска питања Хрватске, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 5. март 1966, ф. 93, бр. 94.
- Односи са Римокаатоличком црквом, Извештај СИВ-а о стању односа државе и верских заједница од 9. октобра 1967. године*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво: Архив Југославије, фонд 144, 1967, ф. 105, бр. 351.
- Освећена нова Црква у Јасеновцу — Патријарх српски Герман: „Праштање као еванђељска заповест”. *Православље свес.* 420 (септембар 1984): 1—7.
- Павле, Српски патријарх. СПЦ својој духовној деци о Светом Сави 1991. године. *Гласник Српске Патријаршије* (1991): 1—7.
- Перко, Франц. Овде нема будућности, *Вечерњи лист*, 25. септембар 1993: 25.
- Писмо Амбасадора Социјалистичке Федеративне Републике Југославије др Ивице Машићуко Његовој Светости Патријарху српском Господину Павлу*, Архив Синода СПЦ, 30. мај 1991, бр. 1111.
- Писмо Никше Сийичевића, члана САНУ и ујравника Библиотеке САНУ Његовој Светости Патријарху српском Господину Павлу 26. децембра у 8 сати ујутру*, врло хитно, Архив Синода СПЦ, 29. децембар 1992, бр. 4244.
- Писмо Патријарха Германа Патријарху Атинаџори*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 28. април 1960, ф. 64, ком, 512, бр. 30.
- Писмо Патријарха српског Господина Павла Његовој Светости Папи Јовану Павлу II*, Архив Синода СПЦ, 26. новембар 1991, бр. 2865.
- Писмо православне српске Митрополије загребачко-љубљанске Светом Архијерејском Синоду СПЦ*. Митрополија загребачко-љубљанска СПЦ. 1. март 1993. Загреб, Бр. 48 Загреб.
- Писмо Светог Архијерејског Сабора СПЦ Председнику Бискупске конференције Југославије др Фрањи Кухарићу*, Архив Синода СПЦ, 9. новембар 1989, бр. 2804/зап. 1312.

- Поповић, Јустин. *Православна црква и екуменизам, Светосавље као философија животоа*. Београд, Манастир Ђелије код Ваљева: Наследници Оца Јустина, 2001.
- Порука јавности Светиоџ Архијерејскоџ Сабора СПЦ*, Сабор СПЦ, мај 1995, бр. 70.
- Први симпозијум православних и римокатоличких теолога Југославије. *Православље*, свес. 182 (15. октобар 1974): 8—11.
- Прејиска ДСИП Савезној комисији за верска питања ради одређења става власти у вези са позивом Ватикана да СПЦ ујући посматраче на Концил*, Савезна комисија за верска питања, поверљиво, Архив Југославије, Фонд 144, 4. април 1963, ф. 65, ком. 522, бр. 410814.
- Ракић, Радомир. Српског Патријарха посетио љубљански надбискуп. *Православље*, свес. 39, (новембар 1968): 1.
- Саопштење са редовног заседања Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве од 9. до 24. маја. *Гласник Српске Патријаршије* (1991): 110—111.
- Седница Светиоџ Архијерејскоџ Синода СПЦ 25. марта 1993*, Архив Синода СПЦ, 1993, бр. 974/зап. 693а.
- Сусрет Комисија за дијалог Светог Архијерејског Сабора СПЦ и Хрватске бискупске конференције. *Гласник Српске Патријаршије* (2000): 62.
- Сусрет српског патријарха Германа са кардиналом Шепером трећим човеком Римокатоличке цркве. *Православље* свес. 27 (април 1968): 1—4.
- Božićna poslanica biskupa banjalučkog Pihlera*. Biskupski ordinarijat Banjaluke. 1963. broj 1269.
- Franić, Frane. Progresizam ili revizionizam u Crkvi. *Glas Koncila* свес. 496, sv. 1 (јануар 1983): 1—4.
- Ikić, Niko. *Ekumenske studije i dokumenti — Izbor ekumenskih dokumenata Katoličke i Pravoslavne Crkve s propratnim komentarima*. Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 2003.
- Kršćanska sadašnjost. *Dekret o ekumenizmu i Istočnim katoličkim crkvama*, Dokumenti Drugog vatikanskog koncila. Zagreb, 1970: 205—257.
- Kršćanska sadašnjost. *Dokumenti Drugog vatikanskog koncila*. Zagreb: 1970.
- Pihler, Alfred. Katolici i Pravoslavni — sjedinjenje ili zajedništvo? *Glas Koncila* knj. 14 свес. 434 (јул 1980): 14—17.
- Pismo katoličke Biskupske konferencije Jugoslavije i njenog predsjednika Kardinala Franje Kuharića, nadbiskupa zagrebačkog, Njegovoj Svetosti Patrijarhu srpskom Germanu*, Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb, 30. listopad 1989, br. 323.
- Predstavnici Makedonske pravoslavne crkve kod Pape. *Glas Koncila*, свес. 12 (407) (липанј 1979): 4.
- Rivelli, Marco Aurelio. *L'Arcivescovo del genocidio*. Milano: Kaos Edizioni, 1999.

CONTEMPORARY RELATIONS OF SERBIAN ORTHODOX
AND ROMAN CATHOLIC CHURCHES

by

Marko Nikolić

Summary

The issue of *primacy* divides Roman Catholic (RCC) and Serbian Orthodox Church (SOC) in theological field. Painful historical heritage from Second World War is also the great obstacle. Yugoslav atheistic state supported development of inter-church relations in acceptable proportion that would increase national relations in Yugoslav federation. Its fear was related to possible “common front” against ideological system. Regional inter-church relations were initiated by Vatican and Pope Paul II, while SOC accepted it particularly in the social field. Both agreed on common responsibility for the *evangelization* an atheistic society. The variety of institutional forms of cooperation was also agreed, Common Commission for dialogue of SOC Council and Yugoslav Bishop Conference, and Theological Faculties Conferences in Post World War II Vatican period. In post-conflict Balkan Societies, RCC and SOC agreed to continue common activities for post-conflict rehabilitation and evangelizational purposes.

Key words: Serbian Orthodox Church, Roman Catholic Church, dialogue, cooperation, barriers